ՈՒՐԲԱԹ—8—ՕԳՈՍՏՈՍ ՓԱՌԱՆԵԻՆՆԵՐՈՒԴ—ՏԱՐԻ—ԹԻՒ—2691 Ն.—Տ.—20—ՕԳՈՍՏՈՍ—1880

ԳԱՅՄԱՆ

Տարեկան գին Կ. Պոլսոյ համար 10 Մէճ.
» » Դուռուսայ » 12 »
Վեցամս. » Կ. Պոլսոյ » 5 »
» » Դուռուսայ » 6 »
Օտար երկիրներու » 21/2 Լիրա
Ծանուցման տողը մէկ անգամի համար 3 ղրուշ, երկու անգամի համար 2 ղրուշ է։ աւելի անգամներու համար դատ սակարկութիւն կը լինի։
Մէջն մի թիւ 40 փարա արժէ։

ՄԱՄՈՒ

ԼՐԱԳԻՐ

ՀԱՆԱՊԱՀՈՎԵԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԳԱՅՄԱՆ

Դուրս գնացած լրագրոյս ճանրու ծախքը խմբագրութեան վրայ է։
Լրագրոյս վերարկեալ նամակ կամ որ և իցէ գրութիւն խմբագիր—Տնօրէնին պիտի ուղղուի, Դարթիա Աստուածընկալեան ճատուկի թիւ 198։ Նօրս խան, Մատիսի դրատնեակը։
Ճանրու ծախքը չվճարուած նամակ չընդունուիր։
Զտարուած նամակ, յօդուած, և նոր լուր չեն տրուիր։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ 8 ՕԳՈՍՏՈՍ

ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Այս առաւօտ հասած հեռագիրք

Լոնտրա 19 օգոստ. առաւօտ.

Վիէննայէն կը հեռագրեն առ Մօրնինկ Բոսթ թէ Պիսմարք իշխանն Սարին Գանուրի նաւարկութեան նկատմամբ Աւստրիոյ նախնչանական պահանջումներն ամենայն զօրութեամբ կը պահպանուին։

Փարիզ 19 օգոստ. իրիկուն.

Դախարարաց խորհրդոյ նախագահ Պ. Տը Ֆրէսինէ՝ այսօր Մոնթոպանի մէջ նոր բանախօսութիւն մ'ըրաւ, յորում հաստատելէ յետոյ թէ նախարարութեան ներքին աշխարհավարութիւնը խոհական և չափաւոր և արտաքինը խաղաղական է, բաւոր երկիւղալի ղրոյցները սուտ հանեց, և ի վերջոյ յայտարարեց թէ Գաղղիա իւր առանձնութիւնն եղած էր, բայց կառավարութիւնն երբէք բաղդատական աշխարհավարութեան մը չպիտի հետևի և երկրին բացարձակապէս պահանջած խաղաղութիւնն երբէք վտանգի մէջ չպիտի ձգէ։

Լոնտրա 19 օգոստոս. իրիկուն

Երեսփոխանաց ժողովին մէջ արտաքին գործոց նախարարութեան խորհրդական Սըր Զ. Տիլք բաւ թէ կառավարութիւնը Պերլինի դաշնագրին գործադրութիւնն տրիպելու կը պատրաստուի։ Վերջին օրերս Սոֆիայի Անդղիական գործակատարին պաշտօն յանձներ է Գուլգարիոյ ուշադրութիւնը հրաւիրելու՝ դաշնագրին Ռումելիոյի տարութեանց վերաբերեալ տրամադրութեան վրայ։ բայց, աւելցուց Սըր Զ. Տիլք, այս խնդրոյն՝ ինչպէս նաև Թուրքիոյ պարագէն Սերպիոյ ինկած բաժնին կարգադրութեան համար ակրութեանց համաձայնութիւնը պէտք է և ոչ Անդղիոյ միայնակ գործողութիւնը։ Սըր Զ. Տիլք յետոյ Գուլգարիոյ մէջ Իսլամաց վրայ ի գործ դրուած բռնութեանց վրայ խօսելով՝ ըսաւ թէ ասոր համար յանդիմանութիւնք եղան մինչև Գուլգարիոյ կառավարութեան, նա ալ լաւագոյն հաւատիներ տուաւ։ ուստի կը յուսացուի որ իրաց վիճակը բարւոքած է։

		Լոնտրա 19 օգոստ.
Անգլ. Բօնս.		97 15/16
Օսմ. »		9 1/2
Փոխ.	1865	10 3/8
»	1869	10 1/8
»	1871	69 3/4
»	1872	17 1/4
»	1873	9 3/4
»	1877	85 1/8
Պանք Օթոման		9 7/8
Ռուս. փոխ. 73ի		89 5/8
Եգիպտ. միացեալ		62 3/8
» արտօնեալ		90 1/8
Տայրա Սանիէ		71 5/8
Փոխ. Ռոչիա		95 5/8

Փարիզ 19 օգոստ.

Օսմ. Բօնս.		9,72 1/2
» Երկիմաստ		31,25
Գաղղ. »	5 0/0	119,40
» »	3 0/0 Նոր	85,50

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կայսերական հրամանաւ՝

Վանայ կուսակալութեան ներքև գաւառի գաւառակին Նախկին Գայմագամ Պիւրհան էֆէնտին՝ Մըշոյ կառավարչութեան և Պիթլիսի կուսակալութեան ներքև Պալանըխի գաւառակին Գայմագամ անուանեցաւ, (փոխանակ անցիտան Զէրքէսի մը, որ՝ իբրև Պալանըխի Գայմագամ՝ բաւական հարբուտահարած էր տեղւոյն Հայերն, և որոյ դէմ դանդատներ կային մինչև իսկ Կապոյտ–Տեսարանները մէջ։)

Ալէքսօ փաշան երէկ մայրաքաղաքէս Փիլիպէ վերադարձաւ։

Կայսերական Ցնմանի Արարողութիւններէն Համիտ պէյ առաջին կարգի Օսմանիէ պատուանշանը տարաւ Թունուզի Առաջին Նախարար Մուսթաֆա փաշային։

Երէկուան թղթաբերով եկած օգոստ. 12 թիւ Անդղիական լրագրաց մէջ հեռագիր մը կը տեսնուի ծանուցանող թէ «Տատեան Յա«բութիւն էֆէնտին նախարարու«թեան մէջ բարձր պաշտօնի մը «պիտի կոչուի», բայց այս մասին մինչև յարդ լուր մը չեն տուած տեղական լրագիրք։

Պէյքոյը փաշային հետևեալ նամակը կը տեսնենք երէկուան թղթաբերով առնուած օգոստ. 11 թիւ Թայմզի մէջ.—

«Տէր իմ,

«1880 յունիս 7 թուով Այնթապէն Զեզ ղրկուած թղթակցութեան մը մէջ հետևեալ հատուածը կարդացի.

«Ապէտին պէյին և Մանաս է«ֆէնտիին ի Տիարպէքիր ներկա«յութեան դիմաւոր արդիւնքն է։ «դա Վիլայէթին անօրէն Պէյերէն, «Ագանէրէն և Քուրտերէն մի «քանիին ապստամբութիւն։ Այսնք ի«րենց ընտանեօք Այլանիա պիտի «փոխադրուէին, բայց անծանօթ «պատճառաւ մը Հալէպ պահուե«ցան, և անոնց ընտանիքը տա«կաւին իրենց ապարանքներուն մէջ «են։ Պէյքոյը փաշան Տիարպէ«քիր երթալու համար Հալէպէն «անցած ժամանակ, այս պետական «բանտարկեալք աղերսագիր մա«տուցին իրեն, և ինք տրամադիր «կը թուէր զանոնք անմեղ կարծե«լու։ զի նոքա կը պնդէին թէ «չեն դիտեր ո՛րպիսի ամբաստա«նութեամբ ձերբակալուած և ա«տրուած են։ Եթէ իրօք այսպէս «է, կը վախնամ թէ Տիարպէքիրի «Բօմիսէրներուն լաւագոյն գործն «ուրուերու վրայ է Պէյքոյը փա«շայի ձեռամբ։»

«Այս խօսքը, (կրսէ Պէյքոյը փաշան), բոլորովին անհիմն է։ Երբ Հալէպ հատայ, տեսայ թէ 93 հոգի գրեթէ վեց ամսէ ի վեր բանտ կը կենային իրրև քաղաքական յանցաւոր, և ս և է դատարանի առջև չեին դատուած։ Տիարպէքիրի մէջ և այլուր քննութիւն բանալով հասկցայ թէ այս անձերէն ոմանք յայտնի մարդասպաններ էին, մինչդեռ միւսները քաղաքական փոքր յանցանքներով միայն ամբաստանեալ են։ Աղդաւապէս պրն. Դրան քով, որպէս զի այս մարդիկ դատաստանի ենթարկուելով, իրենց յանցաւորութեան այլ և այլ աստիճաններուն համեմատ պատժուին։ Իմ յանձնարարութիւնս ընդունուեցաւ։» Զերդ. Կարին 24 յուլիս Վ. ՊԷՅՔՈՅ

Ռուսական լրագիրք կը ծանուցանեն թէ Լորիս Մելիքոֆ զօրավարն, որ Գերադոյն յանձնախմբին նախագահ և ոստիկանութեան վերատեսուչ է, ներքին գործոց նախարար պիտի անուանի, իւր արդի պաշտօններն ալ պահելով։ իսկ ներքին գործոց արդի նախարարն ուրիշ պաշտօնի պիտի կոչուի ենթադրի։

Կը լսեմք թէ այսօր հեռագիր մ'եկեր է Բեղրատաւրիէն՝ ծանուցանող թէ Լորիս Մելիքոֆ զօրավարը ներքին գործոց նախարար անուանուած է։

Կայսերական նոր թանգարանը (Միւզէխանէ) ամէն կէս օրէ յետոյ բաց է հասարակութեան համար։ Շաբաթի և երեքշաբթի օրերը մէկ քառորդ. մէճիտիէ, և ուրիշ օրեր կէս մէճիտիէ կը վճարուի։

Պուլկարիոյ Ազգանդիր Ս. Իշխանն ի պատրաստ եղած լինելով, անցեալ օր վառեցաւ հատաւ։

Վագրի լրագիրը կիմանայ թէ Կիւմիւլճինայի գաւառին մէջ, (որ Մաճիտ փաշայի կառավարչութեան ներքև է,) աւազակութեան կարեւոր դէպքեր տեղի ունեցեր են, և այս մասին տեղական վարչութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ։

Պ. Կոչէն և իւր ամուսնին երէկ իրիկուն Ա.յա Սոֆիայի մզկիթին երթալով, գիշերուան նամազը տեսան։

Ռուսիկանութեան նախարդ. նախարար Հաֆիզ փաշայի դատաստանին մէջ ընդհանուր դատախազի պաշտօն կատարող Ապիտ փաշան իւր ամբաստանեալները չենելով, երէկ զինուորական տաճարին ներկայեց։

Վագրի այսօր կրսէ թէ յիշեալ ամբաստանեալներն, որ զինուորական պատուոյ խնդրոյն վրայ կը պնդէ, յոյժ ստոտիկ է եղեր։

Ռումանիոյ դեսպանատունն՝ ըստ սովորութեան՝ խնդրեց Բ. Դռնէն որ Թրիէստի նաւարանին մէջ Ռումանիոյ կառավարութեան հաշուոյն համար շինուած Կրիվիցա անուն ղրահաւոր փոքր շոգենաւուն Դարդանէլի նեղուցէն անցնելուն թոյլատուութիւն լինի։

Դռան հաւանութիւն տուած լինելով, Ռումանական ղրահաւոն արդէն Դարդանէլ հասած է։

Կրիվիցա՝ Բլէվնայի առջև դըտնուող այն մեծ մարակոցին անունն է, զոր Ռումանական զօրքը վերջին պատերազմին ժամանակ Օսմանեան զօրքէն առած էր մեծ քաջութեամբ և զոհողութեամբ։

Բ. Դռան երէկ վերջապէս զբրկեց քանի օրէ ի վեր սպասուած ծանուցագիրն ի պատասխանի դեսպանաց հաւաքական յիշատակագրին, որով կը հարցնէին թէ Դարատաղ խնդիրն ի՞նչպէս պիտի կարգադրի։

Այս նոր ծանուցագրոյն մէջ Դռան վերատին յայտարարելի է յետոյ թէ ինք մինչև պատրաստ է մեծ տէրութեանց անկեղծ փափաքանաց համեմատ գործելու, կը բացատրէ թէ Դարատաղ խնդրոյն յետաձգումը տեղական դժուարութեանց արդիւնք էր միայն, և կը խոստանայ որ Տուլչինեօն և Շըրջակայքը Դարատաղ պիտի թողուին ոչ պայմաններով, և ասոր համար երբք չարաթնուան նոր պայմանաժամ մը կը խնդրէ։

Գերլինի Թարիգատ լրագիրը կը ծանուցանէ թէ Գերմանիոյ կայսրն որոշեր է եղեր որ Թուրքիոյ ծառայութեան մէջ մնացեալ չորս Գերմանացի հարիւրապետք, իրենց պայմանաժամը լրացնելէ յետոյ, հաղարապետի աստիճանաւ կարեւոր վերատեսն Գերմանական բանակը մնալ։ Ցիշեալ սպայք երբք տարուան համար պայմանագիր պիտի կնքեն Դրան հետ, և այժմ բանակցութեան մէջ են եղեր որպէս զի Օսմանեան կառավարութիւնը Գերմանական դեսպանատան երաշխաւորութիւն տայ իրենց ամենակատարեալ կամնաւոր վճարման համար և ապահովէ այն թոշակն որ իրենց ընտանեաց պէտք է վճարուի, եթէ իրենք Օսմանեան ծառայութեան մէջ մեռնին։

Վագրի լրագիրն այս հատուածն ընդօրինակելու առիթ կ'ըսէ թէ այդ մասին տեղեկութիւն չունի ինք։ Մեք ալ կրնամք յայտնել թէ Թակպլոթի վերոյիշեալ լուրը սոյն նիւթին վրայ տակէ առաջ արուած լուրերուն ընդդիմին հակառակ լինելով զգուշութեամբ և եթէ կրնայ ընդունուիլ։

Քանի՞ մ' Օրիան լրագիրը կը յանձնարարէ քաղաքականութեան որ ուշադրութիւն ընէ պաղատաճառաց խանութներուն, ուր կանանչ խաղողներ և ուրիշ տհաս պտուղներ կը վաճառուին, որք, մանաւանդ օդերուն արդի վիճակին մէջ, խիստ վնասակար են հասարակային առողջութեան։

«Ինքնանամակայ մարդ մը» օգոստ. 11 թիւ Թայմզի մէջ նամակ մը հրատարակելով, տեղեկութիւն կուտայ Հօճա Ահմէտ Թէվֆիգի վրայ, որ Տօքթ. Բէօլի դորձին մէջ բաւական համբաւ ստացած էր։ Ինչպէս յայտնի է, Հօճան Բիսս կղզին ղրկել որոշուած էր, զի կը փախցուէր թէ Կ. Պոլիս մնալովը Իսլամաց մեղեւանդութեան դրդռման պատճառ կրնայ լինիլ։ «Ինքնանամակայն» կը պատմէ թէ Հօճան ճամբորդելու օրը յիշեալ կղզին ղրկուելու առանց իւր ընտանիքը տեսնելու երթալու, առանց դրամի և առանց ուսեռոնի։ Սըր Հ. Լէյըրտ գրեր է Բիսոյի հիւպատոսին որ օգնէ Ահմէտ Թէվֆիգին։ Տօք. Բէօլ, Ամպլոսբընակ մի քանի բարեկամաց օգնութեամբ, Հօճային ընտանեաց հոգ տարեր է, և առթի մը կ'ըսպասէ եղեր, որպէս զի Հօճան Գերմանական բաղնիք մը ղրկել տայ, զի Շէյխ-իլ-Իսլամի պաշտօնատան բանտին մէջ հիւանդութեան մը բռնուեր է։ Տօք. Բէօլ Բիսս կերթայ և անոր հետ կը տեսնուի, բայց այս երկու մարդոց բոլոր շարժումները մեծ նախանձով կը դիտուէին։ Տօքթ. Բէօլ որոշեր է Անատօլուի եղերքին փոքրիկ նաւ մը վարձել և գիշերով Բիսս ղրկել, ուստից Հօճան նաւակով մը պիտի փախչէր և Անատօլուէն եկած նաւը Շերա պիտի տաներ զինքը։ Տօքթ. Բէօլ գիշերները ծանրերուն վրայ պիտի սպասէր։ Շաբաթի մ'այս վիճակին մէջ կ'անցնի, բայց Տօքթ. Բէօլ չտեսներ Հօճա Ահմէտին նաւը։ Վերջապէս Բիսոյի Անդղիական հիւպատոսէն կ'իմանայ թէ այս յատակագիծն ի դերև եղած էր։ զի Թուրք ոստիկանութիւնը գործն իմանալով, նաւակին վրայ յարձակած և Հօճա Ահմէտը ցամաք քաշած էր։ իսկ նաւապարը մնացածներ փախած էին։ Տօքթ. Բէօլ սաստիկ բարկացեր է Բիսոս գրկել այն հագուստներն և պաշարները, զորս Կ. Պոլսոյ մէջ հայթայթած էր և Շերա տարած էր Հօճային տալու համար, եթէ յաջողէր փախչիլ։

Կ'երևի թէ բժիշկները Պիսմարք իշխանին չեն տրպիլած պետական գործոց դրամիլ։ Ն. Բարձրութիւնը, թէև Բիսմիսկէնի ջուրերը կը դանուի միշտ, ամբողջ գիշերներ կ'անցուցեր հրահանգներ և պաշտօնագրեր խմբագրելու և հեռագրական թելով մը ղրկելու, որ յատկապէս իւր ապարանին մէջ հաստատուած է։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ

ԷՈՂՄԱՐՔ ՈՒՄՈՒՍՈՒԹԷՆ

Երէկ իրիկուն գնացուեցաւ		10,15
Այս առաւօտ բացուեցաւ		10,16
Կէս օրին		10,25
Բուժելի երկաթուղի	Ֆր.	30,20
Թղթադրամ	Օսմ. մէջ	1185
Թրամուայ	»	350

ԸՆԹԱՑԻ ԱՐԺԵԹՂԹԻՑ

7 Օգոստոս

Սոփիէթէ ժէնէրալ	Անգլ. մէջ	4,6
» Փոխանակութեան	»	2,38
Կ. Պոլսոյ Պանքային	»	7,25
Բրէսի ժէնէրալ	»	3,28
Փոխ. 1865	Ֆր.	50,
» 1865	»	50,
» 1869	»	48,50
» 1872	»	17,
» 1873	»	47,

ԸՆԹԱՑԻ ԴՐԱՄՈՑ

8 Օգոստոս

Անգլ. մէջ	Ղրշ.	110 16
Նաբոլէան ոսկի	»	88 5
Խիտիվիալ Ռուս	»	90 28
Ռուսական թղթադրամ	8 բալ.	66 քարիք
Գերմանիոյ	Ղրշ.	51 20
Մէճիտիէի տարբերութիւն	»	7 22
Հինգնոյ	»	212
Վեցնոյ	»	128 30
Մէթալիք	»	214 20
Պրինձ	»	585
5 փարանոց	»	260

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Օթանպուլ լրագիրն իւր երէկուան թուով Ն. Ս. ատրպագրութեամբ Հայու մը նամակը կը հրատարակէ ի պատասխանի Օսմանլը լրագրին, որ վանայ ընդհանուր դատախազին տեղեկագիրն հրատարակելու առթիւ ամբաստանած էր Հայ առաջնորդները թէ Բրգայ դէմ աւազակութեանց ու սպանութեանց սուտ պատմութիւններ կը հնարեն։

Թէև մեր այս աւուր թուով մեզ սիւնակ պատասխան մը կայ Օսմանլլի այդ ծիծաղելի առարկութեան դէմ, այսու հանդերձ մեր միտքն այն դատափարն ունեցած եմք թէ Հայ լրագրոյ մը մէջ դրուած պատասխաններ փափաքելի արդիւնքը չեն ունենար, երբ յարձակուած մը Գաղղիերէն լեզուաւ դրուած լրագրոյ մը մէջ կը լինի։ Ուստի վերոյիշեալ Հայազգոյն նամակը, թէև խիստ թոյլ և քաղաքավարի լեզուաւ դրուած, զոհութեամբ կընայ նիստուիլ անոնց կողմանէ, որք՝ մեզ պէս՝ հաւատար դէնքով կռուելու օգուտները կը ճանչնան։

ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ

Դարատարի խնդիրը տակաւին առկախ կը մնայ, և Բ. Դրան պատասխանը որ Վեհ. Սուլթանին ներկայած էր, տակաւին վաւերացած չէ։ Երէկ կը յուսացուէր որ կայսերական վաւերացումը կ'եղնէ, և պատասխանը կընայ դեսպանաց հաղորդուիլ։ Արտաքին գործոց նախարար Ապէտին փաշան անցեալ շաբաթ վոսփորի վերին կողմն երթալով դեսպանաց մի առ մի այցելութիւն տուած և խնդրած էր որ պայմանաժամն երկարաձգի. սակայն մինչև հիմա ղրոյց չկայ թէ այս առաջարկն ընդունուե՞ր է թէ ո՞չ։

Մինչդեռ խնդիրն այս վիճակին մէջ է, թուրք մամուլը մեծ կարեւորութիւն կուտայ Գերմանիոյ և Աւստրիոյ կայսերաց Իշլի մէջ ըրած տեսակցութեան։ Վաղքի լրագրերը մինչև իսկ առաջ կ'երթայ ըսելու թէ երկու կայսերաց միջև բերանացի պայմանագիր մը հաստատուեր է Գաղղիոյ, Անգլիոյ և Ռուսիոյ դէմ. թէ Ֆրանչիսկոս-Յովսէփ կայսրը առաջարկեր է գրաւոր պայման մը կնքել, սակայն Վիլհէլմ կայսրը բերանացի պայմանագրութիւնը նախամեծար համարած է։ Ցայսմիկ է որ վերջին թղթատարով եկած Վիէննայի լրագրերը այսպիսի պայմանագրի մը վրայ չէին խօսեր, այլ միայն երկուց կայսերաց տեսակցութեան առթիւ կը յայտարարէին թէ Գերմանական երկու տերութիւնք միացեալ աշխարհտարութեան մը պիտի հետեւին նաև Արեւելեան գործոց մէջ, և գուցէ իրենց ազդեցութիւնը պիտի նպաստէ Տուլչինեոյի և Եանեայի խնդիրները լուծելու, որ բոլորովին տարբեր կարծիք մ'է վերոյիշեալ լուրերէն։ Վաղքի կը ծանուցանէր նաև թէ Անգղիա առաջարկեր է Թուրքիոյ նաւահանգիստները պաշարել՝ եթէ Բ. Դուռը Պերլինի վճռաժողովին որոշումները չգործադրէ. սակայն Գերմանիա և Աւստրիա դէմ կեցած են եղեր այս առաջարկին։։։ Սիմամպուլ լրագիրն՝ Իշլի տեսակցութեան վրայ մեր Թուրքը պաշտօնակցայ երեւակայած լուրերը պարզապէս "Սպանիական ապարանները" կը համարի, և կարելի է իրաւունք ունի։ Ֆրէմենպլաթ լրագիրը կը յայտարարէր թէ երկու Գերմանական տէրութեանց համաձայնութեան նպատակն է ներկայ վիճակը պահպանել։ "Ներկայ վիճակ" ըսելով կը հասկցուի Պերլինի դաշնագրին հաստատած իրաց դիրքը. սակայն Պէրլինի դեսպանախորհրդին որոշմունքն և հաւաքական ծանուցագրոյ պարունակութիւնները անկէ դուրս չեն, և ասկէ կը հետեւի թէ Գերմանական տէրութիւնք ասկէ աւելի բան մը չեն ուզեր կատարել տալ, և որչափ կարելի է՝ Թուրքիոյ մնացեալ երկիրներուն բարգաւաճման միջոց պիտի ընծայեն։ Վիէննայի Վալիէրլանտ լրագիրը կ'ըսէ թէ Գերմանիա և Աւստրիա Թուրքիոյ դէմ պատերազմի մը չելիսի մասնակցին, քանզի շահ մը չունին որ Թուրքիա կործանի, ինչպէս որ պիտի լինի եթէ ներկայ գործերը պատերազմի յանգին. երկու տերութիւնք պիտի ջանան որ Թուրքիոյ մնացեալ մասերն ուրիշ մեծ տերութեան մը ձեռք չընան։ Աւստրիա մեծ Պուլղարիա մը հիմնելու ջանից դէմ պիտի կենայ, և չպիտի թողու որ Ս. Յակոբեանոսի դաշնագիրը վերականգնի։ Ասոր համար նոյն իսկ եթէ Ռուսիոյ հետ պատերազմիլ պէտք լինի, ըստ Վալիէրլանտի, Աւստրիա չպիտի խորշի անկէ։ Ռուսիոյ կայսրութեան Պալքաններէն մինչև Ադրիական ծովը ծաւալումը մեծ վտանգ մ'է Աւստրիոյ համար, սակայն Պուլղարիոյ մեծնալն ալ նուազ սպառնալից է. այժմէն Պուլղարիա մեծ տերութեան մը դեր խաղալ կուզէ։ Այսչափ վառասիրութիւն Ռուսիոյ պաշտպանութեան և քաջալերութեան շնորհիւ է։ Ռուս ազգայք կը շարունակեն Պուլղարիա գալ, և Պուլղարաց ազգային գործը մարդել, Պուլղարիոյ պատերազմական գործոց տեսուչը Ռուս մ'է, և իբր թէ ասոնք բաւական չէին, հասարակային շինութեանց նախարարն ևս Ռուս մ'ընտրուեցաւ, և իր բազմութիւն Ռուս պաշտօնատարներով Սոֆիա հասաւ, զինուորական ճանապարհներ և երկաթուղիներ շինելու համար։

Պուլղարիոյ մէջ Ռուսական ազդեցութեան այսչափ յառաջ երթալն Աւստրիոյ հաճելի չէր կրնար լինիլ, և կըսուի թէ Վիէննայի և Պերլինի արքունիքները կը պահանջեն որ ըստ դաշնագրին Օսմանեան գործը Պալքանները դրաւէ. սակայն ուրիշ լուր մը կը յարէր որ եթէ պէտք լինի՝ Ռուսիա չպիտի խորշի Պալքանները միջամտելէ, այսինքն չպիտի թողու որ Օսմանեան գործը հոն մնայ։ Պուլղարիա, Ռուսիա և ուրիշ մէկ երկու տերութիւնք ջանացած են եղեր նաև Դանուբի միջազգային յանձնախմբէն զԱւստրիա դուրս ձգել, և ասոր համար բաւական դժուարութիւն եղած էր, թէպէտև բարեբարոյական կերպիւ համաձայնութիւն կարելի է։ Ահաւասիկ երկպառակութեան բաւական պատճառներ Աւստրիոյ և Ռուսիոյ միջև. Աւստրիա կը ջանայ Գերմանիոյ հզօր դաշնակցութեամբ իր դոյութիւնը պահպանել Սլաւեան փառասիրութեանց և ձեռներիցութեանց դէմ. բայց արդեօք Ռուսիա դո՞նէ այժմ ուղղակի կերպիւ Աւստրիոյ դէմ յարձակողական ընթացք մը պիտի բռնէ՞. — այս հաւանական չը թուիր, և այս պատճառաւ Գերմանիոյ և Աւստրիոյ դաշնակցութիւնը կարելի է ներկայ առկախ խնդրոյ մէջ մեծ օգուտ մը չունենայ Թուրքիոյ, թէ և տարակոյս չկայ որ անոնցմէ դուրս Պերլինի դաշնագրով Թուրքիոյ մնացեալ մասերուն պահպանութեանը խիստ նպաստաւոր է։

ԱՆԳՂԻԱԿԱՆ ՆՈՐ ԿԱՊՈՑՏ ՏԵՏՐԱԿ

ԿՈՐԴՈՒԱՑ, ՍՇԽԱՐՀ ԵՒ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ

Թիւ 30 — Թրօթթը Հաղարապետ առ Լորա Սալիսպըրի։

(Մէջ մասն.)

«Կարին, 5 Սեպտ. 1879

«Վանայ դեր-Հիւպատոս Բլէյթը հարիւրապետէն Օգոստ. 19 թուով տեղեկագիր մ'ստացայ, զոր ներփակեալ կը ղրկեմ։

«Մասնաւորապէս կը խնդրեմ Ձեր վսեմութենէն որ ուշադրութեամբ ընթեռնուք այս տեղեկագիրը. զի Ասիոյ մէջ Օսմանեան տէրութեան սահմանադիրոյ ամենակարեւոր նահանգաց միոյն վիճակին վրայ այդ սպային առաջին տպաւորութիւնները կը յայտնէ։

«Երկրին խեղճ դրութիւնն, և թէ՛ Բրիստոնեայ, թէ՛ ազգատ Մահմետական ժողովրդեան սղորմելի վիճակն, ընդհանուր ղշաքաղութիւնը, կենաց ու ընչից անապահովութիւնը, —ցաւ է ըսել թէ բոլոր ասոնք կատարելապէս ճշմարիտ իրողութիւններ են։ Իրաց այս վիճակն ո՛չ միայն Վանայ Վիլայէթին մէջ կը տեսնուի, այլ և անձնական քննութեամբս գիտեմ թէ մինչև մօտ ժամանակներս Տիարպէքիրի Վիլայէթին մէջ ևս կար (1), և այժմ կարնոյ Վիլայէթին մէջ շատ տեղեր նոյն վիճակը կը տեսնուի, մանաւանդ Արեւելեան (2) և Արեւմտեան (3) մասերուն մէջ, ուստիր ամեն օր ամենադէշ տեղեկութիւնք կուգան ինձ։ (Մաս.)

ՀԷՆՐԻ ԹՐՕԹԹԸՐ

(1) Ապէտին պէյի ջանից շնորհիւ յայնժամ քիչ մը բարւոքած էր Տիարպէքիրի Վիլայէթին վիճակը։ Ծ. Խ.

(2) Այսինքն՝ Պայազիտի և Ալաշկերտի կողմերը։ Ծ. Խ.

(3) Այսինքն Տէրսիմի շրջակայնները։ Ծ. Խ.

Ահաւասիկ Պ. Բլէյթընի տեղեկագիրը։

(Մէջ մասն.)

«Վան, 19 Օգոստ. 1879

«Պատիւ ունիմ իմացնել Ձեզ թէ Օգոստոս 4ին Մուշէն ճանրայ եւ Լայ Վան դարու համար։

«Կրնամ յիշել անկանոնութիւն մը, որոյ վրայ ուշադրութիւնս հրաւիրեցաւ Մշոյ մէջ, և յորմէ խալամը և Քրիստոնեայք հաւատարպէս կը նեղուին։ Այժմ արոյ հաւաքում մը կը լինի։ Ժողովրդեան ձեռք դանուած դրամն իրենց սովորական տուրուառին մէջ գործածուածն է, այսինքն պղինձ։ Կառավարութիւնը կը պահանջէ որ տուրքերն ոսկի կամ արծաթ դրամով վճարուին։ Լիրա մը դնելու համար 800 դրուշ պղինձ պէտք է, և ժողովուրդը կը դանդաղի թէ իրենք բոլորովին պիտի չքանան եթէ տուրքերն ոսկի կամ արծաթ դրամով պահանջուի, երբ պղինձ միայն ունին իրենք։ Միւթէսարրիֆն ըսաւ թէ գործն իր մեծերուն ուշադրութեան ներկայացած էր, և կը յուսար թէ բան մը կը լինի յոդնութիւն ժողովրդեան։ Ցայժ փափաքելի է որ Կ. Պոլսէն հրահանգներ ստացուին տրոյ գործը թեթեւցնելու համար։

«Խաղաղ անուն գիւղին մէջ, որ Մուշէն Պիթլիս (Բաղէշ) տանող ճանրուն վրայ կ'ելնայ, տեղ մը մեծերը դանդատեցան այն հարստահարութիւններէն զորս նոյն գիւղի ընակիչք կը կրեն Քուրդերէն, և ուշադրութեանս ներկայացուցին նաև ուրիշ դժբաղդութիւններ, որոյմէ կը նեղուին։ Ըսին թէ վերջին տարուան միջոցին միայն Մշոյ Միւթէսարրիֆութեան մէջ Քրդոց ձեռամբ սպանեալ երկու հարիւր մարդոց ցանկ մը կրնան շինել։ Սպաննողք անպատիժ կը մնան։ Ասկից զատ, Քուրդք շարունակ յարձակումներ կ'ընեն գեղին վրայ, և ցորեն, դրամ և ուրիշ ինչքեր կը տանին։ Արդիւնքն այս է որ ոչ ոք սիրտ կ'ընէ իւր օրապահիկէն աւելի տեղ մշակելու, զի իւր աշխատութեան պտուղը վայելելու յոյս չունի, և հետեւաբար, շրջակայ բերրի հողերուն մի մեծ մասը պարապ կը մնայ, իսկ գիւղացիք տարին տասիճանի աղքատութեան մէջ կը մնան, վիճակ մը զոր ինքս ալ կը տեսնէի։ Դանդատ կար նաև թէ կառավարութիւնը մօտերս զինուորական ծառայութեան փոխարէն տուրք պահանջած էր ամենափոքրիկ մանչ աղայոց համար իսկ, որ տակէ առաջ տեսնուած բան չէր։

«Հետեւեալ օրը Նարշէնէն անցայ, որ բնիկ Քրդաց գեղ մ'է, և քիչ մը հոն կեցայ։ Ցեղւոյն գլխաւոր մարդն իւր տունն ընդունեց զիս։ Իմացայ որ սա երբ իշխանութեան վրայ էր, իւր իրաւասութեան սահմանին մէջ բարեկարգութիւնը պահպանելու շատ հոգ կը տանէր. բայց պաշտօնանկ եղած էր, զի իւր աշխուժով տարի էր ազդեցիկ անձանց ոմանց, որք երկրին խառնվեալ վիճակէն օգուտ կը քաղեն։ Խօսակցութիւն մ'ունեցայ այդ մարդուն հետ, որ խելացի կը թուեր, և՝ թէպէտ Իսլամ էր՝ աղտաական դաղափարներ կը ցուցընէր։ Առջի բերան կը քաջուէր բարենորոգմանց պէտքին վրայ խօսելէ, բայց յետոյ խոստովանեցաւ թէ երկրին վիճակը մեծ բարւոքումի՛ուղէ։ Ըսաւ սակայն թէ քանի մ'անգամ Բօմիսէրներ ճանրայ հանուեցան բարենորոգումը ընելու մտօք, բայց դործերն աւելի դէշցան։ Դիտեց թէ բարենորոգումի գործ դնելու պաշտօն ունեցողք մեծ ճարտարութեան, կարողութեան, ազդեցութեան ու պարկեշտութեան տէր մարդիկ լինելու են, ապա թէ ոչ անմեղները կը նեղուին փոխանակ յանցաւորաց։ Առաջին պէտքն է պարկեշտ ու բարի պաշտօնատարներ դնել։ Բանի որ ասոնք կաշառակրծութեան և զեղծ ազդեցութեանց առջև բաց լինին, բարւոքումի չկրնար ապատուել։ Դժբաղդաբար, մեծ թշնամութիւն կեցած է Իսլամ և Քրիստոնեայ ժողովրդոց միջև. բայց, յարեց այս խելացի մարդը, Ղուրանի հրամանաց հակառակ է այդ, և իւր մասին, ինք ազդեցութիւն ի գործ դրած էր բարեկամութիւն յառաջ բերելու, և իւր տեղւոյն շրջակայքն Իսլամք Քրիստոնէից օգնած էին պատերազմին ժամանակ։

«Նոյն օրը Պիթլիս հասայ, և քաղաքէն դուրս տեղւոյն Գայմագամն (4) և ուրիշ երեւելիք, ինչպէս նաև մեծ թուով Հայ բնակիչք զիս դիմաւորեցին։ Հինգ օր կեցայ ի Պիթլիս, այցելութիւններ ընդունելի բնակիչներէն, և երկրին վիճակը քննելու զբաղեցայ։

«Պիթլիսի շրջակայքը Քուրդք կատարի կ'երեւին, և խիստ քիչ բան կը լինի զանոնք բարեկարգութեան մէջ պահելու համար։ Ամեն ոք, Իսլամ թէ Քրիստոնեայ, լաւ կը խօսի Գայմագամին՝ Բաշիա էֆէնտիի՝ վրայ, և կ'ըսեն թէ միշտ փափաքող է արդարութիւն ընելու, անկարգութիւնները զսպելու, և դատարանաց մէջ անկողմնակալութիւն հաստատելու։ Բարի գործեր ընելու մասին նմա կ'օգնէ Ռէմէտ էֆէնտին, անդամ տեղական Մէճլիսին։ Բայց դժբաղդաբար, խիստ քիչ բան ընելու կարողութիւն ունի։ Իւր հրամանաց ներքև դտնուած զօրութիւնն յոյժ վատ է։ Քառասուն Զապթիէ միայն ունի, որոյմէ ուզեկից պիտի տայ ճանրայրդաց և թղթատարաց, տուրքեր պիտի ժողովէ և մեծատունց տալ բարեկարգութիւն պահէ։ Արդիւնքն այս է որ Քուրդք աւազակութիւն և բռնութիւն ի գործ կը դնեն նոյն իսկ քաղաքին սահմանաց մէջ, և Գայմագամն անկարող է զանոնք արդիլելու կամ պատժելու (5). ըստ որում չարագործք իրենց բարեկամները ժողվելով ասպարէզ կը կարդան այն փոքրիկ զօրութեան, զոր Գայմագամը կրնայ ճարել ձերբակալութիւն մ'ընելու համար։ Ասկից զատ, սճրագործ մը բռնուի իսկ, սովորաբար կրնայ խոյս տալ պատժէ, ըստ որում տեղական խորհրդոց և Դատարանաց անդամոց մեծագոյն մասն անխիղճ և կաշառակալ են, և չեն վարանիր սճրագործներուն պաշտպան հանդիսանալ կամ մեղսակից լինիլ անոնց, քանի որ կարենան կաշառք ստանալ, կամ աւարէն մի մաս ալ իրենց ձեռք անցուցեալ։

«Փափաքելի է որ Պիթլիսի պէս կարեւոր տեղ մը Գայմագամէ աւելի բարձր ատիճանաւոր պաշտօնատար մը նստի, զի այժմ ամեն ծանրը խնդիրները նախ Մուշ և անտի Վան զրկուիլ պէտք է, յորմէ մեծ յապաղում և արգելք կը ծագի։ Բարձրագոյն ատիճանի պաշտօնատար մ'անշուշտ մեծագոյն միջոցներ կ'ունենայ Քուրդերն ի բարեկարգութեան պահելու համար։

«Պիթլիսի մէջ ամեն կողմէ դանդատներ տեղացին ինձ։ Շրջակայ բաղմաթիւ գիւղերէ պատգամաւորութիւններ եկան Քրդաց ձեռքէ իրենց կրած հարստահարութեանց նկարագրութիւնները բերելու համար, և հասկցնելու ինձ թէ չեն կրնար պաշտպանութիւն կամ հատուցում ստանալ։

«Մասկան Քրդաց գաւառակէն յատկապէս ծանր դանդատներ եկան։ Օրէ օր ո՛չ կենաց ո՛չ ընչից ապահովութիւն կայ հոն։ Ցիշեալ գաւառակին մէջ 40 տարի առաջ 1000 Հայ ընտանիք կը դտնուէր. այժմ հազիւ 300 ընտանիք կը գտնուի։ Միւս մասը կա՛մ սպաննուած, կա՛մ բռնի Իսլամութիւն ընդունած, և կա՛մ իրենց տեղերէն արտաքսուած են։ Մնացածներն ալ կը բողոքեն որ, եթէ իրենց վիճակը քիչ մը չբարւոքի, պիտի պարտաւորին ցրուիլ, ըստ որում իրենց արդի կեանքն անհանդուրժելի է։ Այդ տեղը զօրք ղրկուեցաւ առ երեւոյթս ի պաշտպանութիւն սոցա; բայց զինուորականք՝ Քուրդերէն աւելի դէշ ընթացք բռնեցին։ Այս զինուորներուն ընդդէմ Քրդաց կատարած գործողութիւններն առնցմէ տուրք ժողվելու վրայ կը կայանար, և Միրզա Պէյ անուն՝ զինուորական Գայմագամի աստիճան ունեցող մարդու մը հրամատարութեան ներքև կը դտնուէին, որ ինքն ևս ամենագէշ տեսակէն Քուրդ Պէյ մ'էր։ Իւր մարդիկը ձրիաբար գիւղացւոց տունը կը բռնակին և չարութիւններ կ'ընեն առնոց, բայց ինք եղած դանդատներուն ուշադրութիւն չընծայեր։ Գիւղացիք միշտ վախու մէջ են նաև թէ՝ զօրքն եւս քաշուածին պէս՝ Քուրդք կառավարութեան վճռաւած տուրքն իրենցմէ կ'առնուն։ Հետեւաբար, այս գիւղացւոց վիճակն ամեն կողմէ տխուր է։ Այժմ զօրաց ընթացքէն կը նեղուին. եթէ ասոնք եւս քաշուին, դարձեալ Քրդաց ձեռք պիտի կենան, որք տուրք վճարելուն համար աւելի իսկ զայրացած են արդէն։

«Իմանձնական քննութեանցս ու դատողութեանս վրայ յենլով կըսեմ թէ այս դանդատանաց մէջ չափազանցութիւն քիչ կայ։ Մարդ մը տեսայ, որ քաղաքին արուարձաններուն մէջ հանքային ջուրը մնած ժամանակ Քուրդ մը վրան յարձակելով անոր ձին դողցած և մարդը վիրաւորած էր։ Նա հաղիւ կարողութիւն ունէր ոտքի վրայ կայնելու. իսկ չարագործն ազատ էր։ Պիթլիսէն մեկնած օրս իսկ, բռնած ճանրաւոր վրայ Քուրդք 5 մարդու վրայ յարձակելով զանոնք կողոպտած էին քաղաքէն մէկ ժամ հեռուն։ Գիւղացւոց թշուառութիւնն, աղտեղութիւնն և աղքատութիւնն ալ տեսայ, և օգնութիւն ու պաշտպանութիւն դտնելու համար խղճալի ձայնիւ անոնց ըրած աղաչանքներէն սիրտս յուղուեցաւ։ (6)

«Պիթլիսի Դատարն ամեն կողմէ մանաւորապէս կը պարսաւուի կաշառակրծութեան և կատարեալ անպարկեշտութեանը համար։ Գայմագամն ըսաւ ինձ թէ ինք և իւր նախորդք՝ յիշեալ Դատարին յառի ընթացից վրայ քանիցս տեղեկագիր ղրկեցին, բայց չկրցին պաշտօնանկ ընել տալ զայն։ Միւֆթին ալ, թէև պատերազմին ժամանակ լաւ վարուեցաւ զսպելով իւր կրօնակցաց մոլեռանդութիւնն, որք Քրիստոնեաները ջարդել կ'ուզէին, այսու հանդերձ ինք ևս խիղճ չընդունիր կ'երեւի իւր դրացեաց հոգն ապօրինապէս իւրացնելու։ Պիթլիսի մօտ Պօր գիւղի ընակիչներէն երկու հոգի դանդատեցան ինձ թէ այդ Միւֆթին իրենց կալուածները բռնի դրաւած էր, և իրենք չէին կրնար արդարութիւն ձեռք բերել։

«Պիթլիսի մէջ Հայոցմէ իմացայ թէ աղքատ Թրքաց շատեր դանդատած էին իրենց թէ ազդեցիկ Թուրքերէ և Քուրդերէ իրենք ևս Քրիստոնէից չափ կը հարստահարուին, և ըսած էին թէ իրենք (աղքատ Թուրքերն) ալ ուրախ կը լինէին դալ և իրենց վիճակն իմացընել ինձ, բայց իրենց հայրենակիցներէն կը վախնային, ըստ որում ինձ գիմելնին ուշադրութիւն պիտի գըրաւէր։ Կրօնական եղբայրակցութիւնն ընդհանրապէս մեծ վնաս կուտայ մոլեռանդութիւնը զրգռելով։

"Օգոստ. 11ին Պիթլիսէն մեկնեցայ և օգոստ. 14ին Վան հասայ։

"Վանայ անմիջական շրջակայքը դտնուող գիւղերը՝ Մշոյ և Պիթլիսի մօտ դտնուող գիւղերէն աւելի լաւ և աւելի բարգաւաճ վիճակի մէջ կ'երեւին. բայց կ'իմանամ թէ մի քանի ժամ հեռուն Քուրդք վերջերս մասնաւոր աշխուժիւ չարագործու-

(4) Այժմ Վանի կը նստի ի Պիթլիս։

(5) Սըր Հէնրի Լէյըրտ առ Լորա Կրանվիլ գրկած տեղեկագրին մէջ կը դանդատի թէ Պիթլիս Վալիութիւն ունենալով հանդերձ չէ փոխուած, զի ռազմական և դատարանական բարենորոգումը դալ տարուան թողուած է։ Ծ. Խ.

(6) Զինուորականք ընդհանրապէս քարարիրա կը լինին, կ'ըսեն։ Ծ. Խ.

թիւն ըրած են, և կղզապաւոր-ներուն տապարէզ կարդալով, ը-սած են թէ երթան և իրենց դան-գատներն օտար հիւպատոսաց ներ-կայեն։

"Ուղղութեանց միջոցին տե-սածներէս և լսածներէս սա արպա-ւորութիւնը գոյացաւ մտացս մէջ. —

"Ժողովրդեան աղքատ մասը, թէ՛ Քրիստոնեայ և թէ՛ Իսլամ, մե-ծապէս կը նեղուին Քուրդերէ, տե-ղական մեծերէ (Պէյերէն), և բար-ձը կարգի Թուրքերէ։ Քուրդք շատ տեղեր կանոնաւորապէս տուրք կ'առանան, և դոհ չլինելով, պար-բերական արշաւանքներ կ'ընեն՝ նո-ցա ստացուածքը գողնալով, անձ-նական ալաս պատճառելով և մին-չև իսկ սպաննելով։ Պէյերն ու Ա-զաները ձրի և բռնի աշխատութիւն կը պահանջեն, դրամով և ապրան-քով տուրքեր կ'առնուն, և խիղճ չեն ըներ հողեր դրաւելով թէ՛ ան-հատից ստացուածք լինի, թէ՛ հա-սարակութեանց։ Բարձր դասերն՝ իբրև ընդհանուր կանոն՝ աղքատին վրայ համակրութիւն չունին, այլ ստորին էակներ կը նկատեն զանոնք, յորոց ամեն ոք ուզածը կրնայ ըս-տանալ, և հետևաբար, ազքատաց դէմ ի գործ դրուած ոճիրներուն աչք կը գոցեն։ Ամենէն գէշն այս է որ, տեղական այլ և այլ խորհրդոց ու դատարանաց անդամոց մեծագոյն մասը բոլորովին կաշառակուրծ և վաճառելի էակներ են. նոցա մի-ակ նպատակն հարստանալ է՝ ար-դարութիւնն յաճուրդ հանելով և ամենէն շատ տուողին ծախելով։ Կը ցաւիմ ըսել թէ աղդեցութեան տէր Քրիստոնեայներ (էմ՝ "Հայեր") ալ կան, որոց բնաւորութիւնն ու ըն-թացքն ամենագէշ Իսլամաց բընա-ւորութեան ու ընթացից չափ գէշ է. բայց ապահով եմ թէ այդ տե-սակ Քրիստոնէից թիւը յոյժ մեծ չէ։

"Աղքատաց վրայ ուրիշ բեռ մ'ալ չափազանց տուրքերն են։ Սահմանական պիտոյքները գոհա-յընելու համար կառավարութիւնը շարունակ նոր պահանջումներ կընէ, և արդէն յոյժ ծանր եղող տուր-քերն՝ հաւաքման եղանակին ան-կանոնութեամբ աւելի ևս կը ծան-րանան։

"Թէ և այսպէս Իսլամք և Քրիս-տոնեայք միանդամայն կը նեղուին, բայց Քրիստոնէից տառապանքն յոյժ մեծ է։ Ցերութեան այս հեռաւոր մասանց մէջ Իսլամաց մոլեռանդու-թիւնը սաստիկ է։ Պատճառ ունիմ հաւատալու թէ անոնց մէջ հա-մոզում մը կայ թէ օգտակար գործ է Քրիստոնէի մը ջնասել։ Եւ յիրա-ւի, այն Իսլամք, որոց հետ խօսակ-ցութիւն ունեցայ, յայտարարեցին թէ իրօք այդպիսի համոզումմը կայ, թէ և յարեցին թէ ոգէտ և չարամիտ դասուց մէջ է միայն։ Ասկից զատ, Իսլամի մը դէմ Քրիստոնէի վկայու-թիւն չընդունիր, և այս իրողու-թեան վրայ աւելնալով դաւառա-կան պաշտօնատարաց և դատարա-նաց կաշառակուութիւնը,— Քրիս-տոնէին համար դրեթէ անհնար կը լինի արդարութիւն ստանալ որ և է անիրաւութեան մասին, ըստ որում չկրնար Իսլամ վկայ մը բերել Իսլա-մի մը դէմ։

"Ուրիշ մի մեծ չարիք՝ քանի մ'աղդեցիկ գերդաստանաց գոյու-թիւնն է, որոց անդամք կա՛մ կա-ռավարական պաշտօնատարներ են և կամ տեղական խորհրդոց ու դա-տարանաց մէջ աթոռ ունին։ Ասոնք դաշնակից են Քուրդ ցեղերու հետ, և ամեն կողոպուտներէն իրենց բա-ժինն ունին՝ այն պայմանաւ որ ա-ւազակները պաշտպանեն երբ բըռ-նուին, և իրենց պաշտօնական դը-բից չնորհիւ կարող են ի գործ դը-նել այս պայմանն։ Այդ գերդաս-տանաց ազդեցութեան չնորհիւ, ո-ճիրք անպատիժ կը մնան, և ամեն տեսակ հարստահարութիւն և անի-րաւութիւն ադատապէս կը գործ-ուի։ Անոնցմէ ոմանք այնքան հը-զօր են, որ վալի փաշան իսկ ան-կարող կը թուի անոնց ազդեցու-թեան դէմ դնելու։ Այդպիսի գեր-դաստան մը կայ ատ ի վան, որ շրջակայ երկրին պատուհասը կը նկատուի. նորա անդամներէն ոմանք Գայմադամի պաշտօն կը վարեն, և միւսներն այլ և այլ խորհրդոց մէջ կը նստին։

"Երկրին վիճակին բարւոքման համար ամենակարևոր պէտքերն են, նախ և ամենէն առաջ, վերոյիշ-եալ անուանի գերդաստանաց (թա-նէատան) ազդեցութեան ջնջումն, — արդիւնք մը, որ անոնց մշանջենա-պէս աքսորմամբն և եթէ կարելի է. երկրորդ՝ տեղական խորհրդոց և դատարանաց մաքրումն՝ անոնց կաշառակուլ անդամոց պաշտօնան-կութեամբ, և պարտ ու պատշաճ թուով քրիստոնեայ պաշտօնատա-րաց անուանումն. երրորդ՝ պար-կեշտ, կարող և դործօն մարդոց բարձրադոյն պաշտօններու կոչ-ուիլն։

"Եթէ այս պայմանք ի դործ դրուին, դործին մնացած մասը բաղդատաբար կը դիւրանայ, ըստ որում չարադործք ոչ ևս կրնան ղգալ թէ իրենց չարութիւններն անպատիժ ի դործ դնելու ազատ են։

"Ուրիշ դիտաւոր տնօրէնու-թիւնք ասոնք են. — Քրդաց ղէն-ընկեցութիւնը, կամ անոնց աւա-ղակութիւնները զսպելու ուրիշ մի-ջոց. որոց հաւաքման՝ եղանակին բարենորոգումն, և ամեն պարա-դայից մէջ Քրիստոնէից վկայու-թեան վաւերականութիւնը։

"Եթէ լաւ տնօրինուի, երկրին ներքին կարողութիւններն ընդար-ձակ են. մեծ քանակութեամբ բեր-րի հողեր կան, որք մասամբ ևեթ մշակեալ են, դի ոչ աք ապահով է թէ պիտի կրնայ իւր աշխատու-թեան արդիւնքը վայելել. բայց ե-թէ ապահովութիւն հաստատուի, այդ հողերը մեծապէս օգտակար կրնան լինիլ. դի Հայ դիւղացիք աշ-խատութեան մեծ ընդունակութիւն և մեծ ճարտարութիւն ունին։

"Կ'իմանամ նաև թէ բաղում հանքային հարստութիւն կայ, յոր-մէ մեծ եկամուտ կրնայ հանուիլ, եթէ հաղորդակցութեան միջոցները բարւոքին, ապահովութեան զգա-ցում մը դոյանայ, և օրինաւոր դի-ջումներ լինին կառավարութենէն։

"Սակայն, ո՛ և է կարևոր յա-ռաջդիմութիւն լինելէ առաջ, ընդ-հանուր համոզում մը պէտք է տի-րէ թէ բարենորոգումն և բարւոք-ումը կեդրոնական կառավարու-թեան հաստատուն փափաքն և ո-րոշումն են։ Առ այժմ այդպիսի հա-մոզում մը չեմ տեսներ այս կողմե-րը։ Ցրամադիր եմ նաև հաւանու-թիւն տալ այն կարծիքին թէ Եւրո-պական պաշտօնատարաց անուանու-մըն անհրաժեշտ է՝ եթէ իրական և տևողական բարւոքում մը կ'ուզուի։ Արևելեան պաշտօնատարք՝ առանց օդնութեան՝ չեն կրնար այնպիսի վարչութիւն մը հաստատել, որ կա-տարելապէս ազդու լինի և վստա-հութիւն ներշնչէ։

"Երկրին վիճակին վրայ խօսակ-ցութիւն մ'ունեցայ Վանայ Վալիին հետ։ Նա Քրդաց աւաղակութիւն-ներն, հարստահարութիւններն և սպանութիւններն այս երկրին կա-նոնաւոր վիճակը կը նկատէ, և կ'ը-սէ թէ միշտ այսպէս եղած է, և միշտ այսպէս պիտի լինի։ Խոստա-վանելու է որ դրամի չդոյութեան մասին նորա ըրած դանգատը քիչ մը զօրութիւն ունի, դի հարցուց թէ ի՞նչ կրնայ ոպասուիլ Զապթիէներ-էն, որք ամիսներ լեռներ չիլնկ և եթէ կ'ուտանան, և այդ խեղճ թոշակն ալ երեսուն ամսէ ի վեր ընդունած չեն։ Բայց և այնպէս, իրական ազ-դութեան և աշխուժի սէր մարդ մը շատ դործ կրնայ ընել, թեև տարակոյս չկայ թէ մեծ դժուարու-թեանց պիտի հանդիպի։"

(Պոր.)

Է. ՊԼԷՅԹՔՆ

Հոբի-բոպէ,

Բրիտանական Դեր-Հիւպա-տոս ի Վան

Այս էր ահաւասիկ Պ. Պլէյթքնի այն տեղեկագիրը, զոր մեր երկուքան թուով յիշեցինք։ Մեր դայն՝ հակառակ մեր սովորութեան՝ դրեթէ առանց յա-պաման ընդօրինակելոյ Կապայա—Ցեարակէն, փոփոխելով այսպէս զա-պուտար մը տալ ընթերցողաց թէ մեր երկիրները պարտաց Եւրոպայի կարե-ւոր պաշտօնատար մ'ինչ կը խորհի ի-րաց վիճակին վրայ։ Գալով Պ. Պլէյթքնի տեղեկագրին պարունակութեան, նոր լուսաւորութիւններ չեն տուեր. բայց երբ բարենորոգմանց դործին ընթացքն ձեռք կը դարնուի, օգտակար է միտ յիշել երկրին պէտքերն, որպէս զի բար-ւոքմունք աւելի իրական ու տրմատա-կան լինին. ուստի չեմք դժկամակիր այս էջերը Կապայա—Ցեարակէն, այ-սինքն՝ Օսմ. տէրութեան բարեկամ ե-ղող մեծ տէրութեան մը պաշտօնա-կան հաւաքածոյէն ընդօրինակելու. մա-նաւանդ թէ, ինչպէս ասկէ առաջ յայ-տարարեցինք, պիտի դայ ժամա-նակ մը, յորում բոլոր այս անկանո-նութեանց ու դեղծմանց վրայ մեր աչ-քը դարձնելով, ներքին զոհութիւն մը միայն պիտի զդանք. զի պիտի տես-նենք թէ, չնորհիւ հայրենասէր նախա-բարաց կողմանէ պատշաճ ժամու մէջ եղած խոստաւն ջանից, այդ դեղծ-մունք հետզհետէ անհետացած են, և անոնց յիշատակը միայն մնացած է։ Մեր հաստատ համոզումն այս է որ յաւաջիկայ բարենորոգմունք մեր աղ-դայնոց ալ արդար դանդատներուն դո-հացում պիտի տան, և Պ. Պլէյթքն և նորա պաշտօնակիցք, որք, իրենց մե-ծերուն պէս, այնքան մեծ բարեկա-մութիւն ունին Օսմանեան տէրու-թեան համար, պիտի սիրեն ուրախութ-տեղեկագրեր դրկել իրենց կառավա-րութեան։ Մասիս ալ յայնժամ կարե-ւոր պարտք մը պիտի համարի ամենա-ընդարձակ հրատարակութիւն տալ այդ դրութեանց, փոխանակ այն ընդհան-րապէս կրճատեալ հրատարակութեան, զոր այժմ կուտայ նուազ զոհացուցիչ տեղեկագրոց։

ՄԻԱՑԵԱԼ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՔ

Կ. Պոլիս 3 Օգոստ. 1870

. . . Խմբագիր.

Նախկին երից ընկերութեանց մի-ացման դործը տարօրինակ կերպու երկարած ըլլալուն՝ շատ ազդայիններ տը-սան կարծել թէ այդ միացումը չպիտի ըլլայ արդիւնաւոր, և այս ոգւով եղած խոստակցութիւնք կրցան նուազեցնել այն ընդհանուր հաւատը թէ երեք ընկերու-թիւնք «միանալով միայն» պիտի կըրնա-յին ընդարձակօրէն դործադրել իրենց նպատակը։ Այո՛, դժուարութիւններ ելան միացման առջեւ, բայց ինչ որ ալ եղած ըլլան, այսօր այդ դժուարու-թիւնք հարթուած են և երից ընկե-րութեանց միութիւնն իրականապէս կա-տարուած է։

Պէտք չէ չարունակարար պահել այն անպատատ տպաւորութիւններն, որոց պատճառք բարեբաղդաբար այժմ բոլո-րովին անհետացած են։ Ո՞ր լաւ դոր-ծը ի գլուխ հանուած է առանց խոչըն-դոտի հանդիպելու։ Դիտեմ թէ ամեն անոնք որոց մեծ յոյսեր ներշնչեր էր միացման ձեռնարկը, կսպասեն անհամ-բերութեամբ տեսնել ինչ պիտի լինի ա-նոր նախախայրիրը. դիտեմ նաև թէ կան մտա մը մարդիկ որ կը չարունակեն յոյժ երկիւղոտ մնալ։ Այս երկու մա-սերն ալ իրաւունք ունին կարծելու թէ միութիւնն ինչպէս արդիւնաւոր՝ նոյնպէս ալ ապարդիւն կրնայ մնալ։ Այս կա-խումն ունի այն անօրինութիւններէն որք ձեռք պիտի առնուին հետզհետէ։ Ազդին զէմ աններելի յանցանք մը ան-դիտակցաբար դործած պիտի ըլլան միա-ցումը խնդրողներն՝ եթէ սա երից ընկերութեանց չափ դոնէ բարիք չ'որ-տադրէ։ Անշուշտ կզգան թէ պարտա-կանութիւն մ'ունին ջանալ օժտելու միացեալ ընկերութիւնն այն ամենալաւ վարչական կազմակերպութեամբ որ կա-րելի ըլլայ դտնել. Կազմակերպութիւնն առաջին պայմանն է մարմնոյ մը ամ-բութեան և գործունէութեան. մոռա-կան դաւազան մ'է որ հրաշքներ կը-նէ։ Երբ՝ Արարատեանը, Գալրոցասի-բացը, Կիլիկեանն առանձին էին, ե-րեքն ալ դրեթէ մի և նոյն եղանակն ընտրած էին դործերը վարելու։ Այս վարչական դրութիւնը հաստատուած էր հետևեալ հիման վրայ —«զոհողութիւն»— որ ամեն ձեւի տակ կը պահանջուէր վարիչ մարմինէն։ Այս դրութեան հե-տեւանքով «պատասխանատուութիւն» ալ մի միայն «լակ բառ մը» կրնար ըլ-լալ։ Բնել չեմ ուզեր թէ այսպիսի ան-թապքէ մը ծանր վնասներ կրեցին նախ-կին ընկերութիւնք, ոչ, անոնց պաշ-տօնեայք, իրենց ազդասիրութեամբ, չմոռցան որ դուռ բացուի զեղծմանց առջեւ։

Այսու ամենայնիւ, չեմ կրնար ընդունիլ որ խոհական լինի մի քանի ան-ուր անձանց վարմունքին վրայ հիմնուիլ՝ երբ օրէնք մը կը խմբագրենք որ պիտի կենայ մի միայն վատ պաշտօնէից ան-հաւատարմութիւնն արդիլելու համար։ Ուստի, երբ հարկը կը ներկայանայ, ինչ-պէս որ ներկայացած է Միացեալ ընկե-րութեանց Հայոց, կազմակերպական օ-րէնքներ ստեղծել, միթէ՞ ըստ դործ մ'ըրած կըլլանք երբ «զոհողութեան ո-դին և պատասխանատուութեան սուուե-ը» հիմ կը բռնենք այն օրէնքս։ Պիտի առարկուի թէ Արարատեանը, Դպրոցասիրացն ու Կիլիկեանն այս իմ դա-տապարտած եղանակով կարող եղան տարիներ ապրիլ և զարգանալ։ Պա-տասխանն այս է թէ ի սկզբան մեր ազ-զին մէջ չկին կրնար այլապէս գործել, և յետոյ, այդ փոխուը չկրնար զիս ա-պահովել թէ պիտի կրնային դեռ շատ տարիներ նոյնպէս չարունակել։— Միա-ցումէն յառաջ, արդէն ամեն պաշտօն-եայ սկսած էր շատ ծանր դտնել իրեն յանձնուած պաշտօնը, որովհետեւ դոր-ծերը շատացած ըլլալով սոսկալի կը տեսնէր ինքզինքն՝ օր քան զօր աւելի ժամանակ նուիրելու ընկերութեան, վի-ճակ մը որ չէր կրնար չնուազեցնել ե-ռանդը շատ սրտերու մէջ։ Պէտք է խորհիլ նաեւ թէ միացումն՝ երից ընկերութեանց գործերը մէկ Տնօրէն ժո-ղովոյ վրայ այժմ բեռնաւորած է, գործեր՝ որ յառաջ երեք Տնօրէն ժողովնե-րու վրայ բաժնուած էին. յետոյ, միա-ցումէն ինքնին այնպիսի նոր զբաղմունք-ներ պիտի առթէ, որոնք հաւանակա-նարար չպիտի ներկայանային, եթէ չը կատարուէր միութիւնը։ Զեմ կարենար համոզուիլ որ վարչական մարմին մը կա-րող լինի՝ պահանջուածին պէս լաւ և շատ գործել, եթէ զայն բաղկացնող անդամք իրենց անձնական զբաղմանց զերիներն են։ Բնական է թէ օրշաբ-ալ ազդասիրութիւն և զոհաբերական ոգի ունենան, հարկադրուած են տալ իրենց մի միայն պարապոյ ժամերը։ Այս ժամերն ամեն պաշտօնէից համար մի և նոյնը կրնան չըլլալ, կրնան պա-կասիլ, կրնան փոփոխիլ։ Ի՞նչ իմաս-տութիւն կայ ընկերութեան գործերն այսպիսի անկանոնութեան մ'ենթարկե-լու մէջ։ Կը հասկանայ ամեն ոք թէ պա-տասխանատուութիւնն այս կրթական ընդարձակ և լուրջ ձեռնարկին մէջ ի-րական և ճշմարիտ ըլլալու է, որպէս զի վարչական մեքենան քանի ժամացոյցի մը պէս կանոնաւոր, և թերութիւններ ու զեղծումներ գործելու կարելիութիւնը չտեսնուի ոչ մի տեղ։ Իրը երեսփոխան ես պիտի ուզէի յեսին տարիման խոս-տասպահանջ ըլլալ Միացեալ ընկերու-թեանց կեդրոնական վարչութենէն, բայց կըզգամ թէ արդար չէ, որովհե-տեւ մեր պաշտօնեայք, որչափ որ ժա-մանակնին կը ներէ. յօժարամտու-թեամբ կ'աշխատին առանց վարձքի։ Ուրիշ բան է, եթէ թոշակներ սահման-ուէին, յայնժամ խստապահանջութիւնն ամեն երեսփոխանի առջեւն պարտքը կը դառնայր։ Բայց, պիտի ըսեն, միթէ՞ ընկերութեան դանձը կը ներէ Տնօրէն ժողովոյ 7 կամ 9 անդամոց ամսական յատկացունել. Անտարակոյս, ոչ, և արդէն հարկ ալ չկայ այդպիսի մեծ ծա-խուց։ Որպէս զի ընկերութեան վար-չութիւնն հաստատուած ըլլայ այնպիսի հիման մը վրայ, որ ոչ մի գործի կար-գադրութիւնն ենթարկուած չմնայ այս կամ այն պատահականութեան, ուրիշ ընելիք բան չ'ունինք բայց եթէ թաղա-կաւոր Տնօրէն մը ընտրել որ ներկայա-ցընէ ընկերութեան գործադիր իշխա-նութիւնն, իրեն լոկ մտածութիւնն ընէ ընկերութեան յաւաջդիմութիւնն, և իւր փառքն ու ազդային ապահովու-թիւնն որոնէ անոր բարգաւաճման մէջ։ Նա պարզ քարտուղարի մը կերպարան-քն ու դիրքը պէտք չէ ունենայ։ Ինչ-պէս դրամական՝ նոյնպէս կրթական գոր-ծերէն հասկնալու է, նա մանաւանդ այս վերջինները, որովհետեւ վերջապէս ընկերութեան նպատակն ուսումը տա-րածելն է։ Այս բարձրագոյն պաշտօ-նէին հոգին և խորհրդատուն կը լինի յայնժամ Տնօրէն ժողովը, որ կը յանձնէ նմա առօրեայ գործոց կարգադրութիւ-նքն, և ինքն այնուհետեւ մի միայն կա-ւեւոր խնդրոց համար ի նիստ կը դու-մարի։ Ցայնժամ Տնօրէն ժողովը չարա-թը մէկ Նիստ ընելով կրնայ բաւական-նալ։

Կը ներկայացնեմ այս տեսչարին իմ երեսփոխան ընկերացս, և յուսով եմ որ կարեւորութիւնն ըմբռնելով՝ իրենք ևս կը սիրտեն կ'իմաստասիրեն խնդիրն, և յետ խորհրդակցութեան նոր օրէնքներ խմբագրելով կը ներմուծենք զանոնք ընկերութեան կանոնադրին մէջ։

Երեսփոխան մը

ՆԱՐԼԸ-ԳԱԼԱՏԻ

3 Օգոստ. 1880

Ինչպէս որ յայտնի է Պօլսեցոյ ազդայնոց՝ անցեալ երկու ամիսներու եղանակներու մէջ վոսթարկայ աստակութեան պատճառաւ ծովե-զերեայ շատ մը չէնքեր հիմնայա-տակ եղան։

Սամանթիոյ Նարլը-Գալաթ թաղի Ս. Յովհաննէս եկեղեցին և դրպ-ոցներն ալ ոչ նուազ վնաս կրեցին։ Հիմունք մեծապէս վնասուած և ազդայոյ վարժարանի սասրնայարկը բոլորովին աւերած ըլլալով դոյ-ուելու վիճակին հասած, նոյնպէս և Ս. Եկեղեցւոյ սրբազան ընկոյզ պահպանութիւնը անապահով վի-ճակ մը ստացած էր։

Առժամանակեայ Թաղ. խորհուրդը իրաց այս վիճակը նկատողու-թեան առնելով և տեսնելով որ ազդային բաղձմամբ և նուիրա-կան շէնք մը այսպէս բոլորովին պիտի կործանի անմիջական պարագ համարեց պէտք եղած շինութեանց ձեռնարկել որ մեծ փութով յա-ռաջ կը տարուի։

Սակայն սոյն ամենակարևոր գոր-ծոյն յաջողութիւնը ամենամեծ ծա-խուց կարօտութիւն ունի, որու-առջև Թաղին և Ս. Եկեղեցւոյ նիւ-թական վիճակը անհամեմատելի կերպիւ անկարող կը դտնուի. ուս-տի խորհուրդս Ս. Եկեղեցւոյս բա-բերարաց և ընդհանուր Պոլսեցոյ ազդայնոց ձեռնտուութեան ապա-ւինեալ 10 և 5 դրուշ դնով տոմ-սակներ շրջաբերութեան հանած է Թաղ. խորհրդոյ կնքով, և դանձա-պահ Յովհաննէս Էֆէնտի Սիւտճեա-նի ստորագրութեամբ։

Կը խնդրեմք, Տէր, որ բարե-հաճիք ընդունիլ և հրատարակել ներկայս ձեր մեծատակոյ թերթերէն միոյն մէջ ի դիտութիւն և ի հրա-ւէր ազդասիրաց։

Ի դիմաց Թաղական խորհրդոյ

Ատենադպիր Ատենապետ

Նշան Նշանեանցեան Վէնէն Դանդրճեան

Ա Զ Դ Ա

Ներկայ ամսոյս 17ին, կիւրակէ օրն, Ս. Աստուածածնայ վերափոխ-ման տօնն և դիւղիս Ս. Թադեւոր եկեղեցւոյ տօնախմբութիւնն լինելով՝ ինչպէս նախորդ տարիներ՝ նոյնպէս և այս տարի հարկ կը հա-մարի Թաղ. խորհուրդս ազդ առ-նել ամեն անոնց՝ որք մայրաքաղա-քիս զանազան հեռաւոր թաղերէ՝ ըստ հնութեան սովորութեան ուխ-տաւորութեան անուամբ շաբաթ օրէն դալով՝ դիշերն ևս եկեղեցւոյ մէջ անցնեն. զի Ս. Եկեղեցւոյս մէջ ոչ թէ միայն տեղ չկայ՝ այլ և անվայելուչ իսկ է։

Աւելորդ է ըսել թէ՝ բարեպաշտ ուխտաւորաց համար դիւրութիւն կայ կիւրակէ առաւօտուն շոգենաւ-ով դալ և վերադառնալ։

Խնդրեմք, . . . Խմբագիր Տէր, բարեհաճեցէք ներկայս հրատարա-կել Ձեր պատուական լրագրոյ մէջ ի դիտութիւն։

Ի Դիմաց Թաղ. խորհրդոյ

Ատենադպիր Ատենապետ

Սէրգ Կ. Մանուելեան Մ. Հալաճեան

6 Օգոստ. 1880

Գաալա-քէոյ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

ՏԻԿԻՆ ՄՈՆՍՈՐՈ

Հռչակաւոր Աղեքսանդր Տիւ-մայի և Օկիւսթ Մաքէի ամենէն ընտիր թատերախաղերէն մէկն է, զոր թարգմանած է Պ. Ա. Դ. Գա-սէվէթեան։ Սոյն գործը Զմիւռնիոյ-էն հասած ըլլալով, կը ծախսի Եէնի-ճամի, Զիլինկիրէր ճատէսի թիւ 2 Ս. Ղուկասեան դրատունը և ուրիշ դրավաճառաց քով. դին 7 դրուշ։

Les annonces pour la France, l'Angleterre, l'Allemagne, l'Autriche-Hongrie, la Belgique, la Suisse et l'Amériquesont exclusivement reçues par la *Compagnie Générale de Publicité Etrangères G. L. DAUBE et Cie*, à Paris, Londres, Berlin, Vienne, Francfort, Zurich, etc.

ՏՆԱԿԱՆ ԲԺԻՇԿ

ՀԵՂԻՆԱԿ

ՏՈՔԹԼՕՐ ՎԱԼԻԹԻ

Թարգմանիչ Ե. Մուրատեան

Հրատարակիչ Ս. Ղ. Պարթիզպանեան

—

Սոյն օգտակար գրքոյկը, որ առաջինն է իւր տեսակին մէջ, ընտանեաց մէջ պատահած հիւանդութեանց ազգու դարմանների կառաջարկէ և օգտակար խրատներ կառնդէ։ Մեր ընտանեկան կենաց շատ յարմար գործ մը լինելով լուսաւորիչ մը կլինայ լինել մեր ընտանեաց։

Կեդրոնատեղին է Ս. Ղուկասեան գրատունը և կը ծախուի ամեն գրավաճառաց քով 'ի դին 6 գրուշ։

—

ՊՏՈՑՏ ՄԸ
ՊՈԼՈՅ ԹԱՂԵՐՈՒ ՄԼՋ
ԳՐԵՑ
Յ. Յ. Պարոնեան
ՀՐԱՏԱՐԱԿԵՑ
Ս. Ղ. Պարթիզպանեան

Կ. Պոլսոյ թաղերու ազգայնոց բարքը, սովորութիւններն և ընկերական կեանքը, նոյնպէս և վարժարանաց վիճակը նկարագրող զաւեշտական հեռաբքբաշարժ գործ մ'է, որ տեսը առ տեսը սկսած է հրատարակիլ։

Սոյն գործոյն եօթերորդ տեսարն արդէն ապագրուած և շրջաբերութեան հանուած ըլլալով կը ծախուի լրագրավաճառաց քով, Ս. Ղուկասեան գրատունը և Սուճի Պօղոս աղայի խանութը ի դին 40 փարայ։

—

Դ Ա Ս Ա Գ Ի Ր Ք
ՀԱՅ-ԱԶԳՈՅՑԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ
Հատոր Բ.

—

Կը ծախուի ամեն Հայ գրավաճառաց քով, ի դին 8 ղրուշի։

—

ԿԱՐԴԱՑԻՔ

—

Պ. Վ. Ծաննիի 1867ին հիմնած, և անցեալ Մայիս 5ին հրկիզեալ հրաշակաւոր Արեւանշան դեղարանն դեղեցկապէս նորոգուելով վերստին բացուեցաւ։

Դեղագործ, վիրաբուժական գործիք, անուշահոտութիւնք և անշնդական նիւթք նորոդ հասեալ յեւրոպիոյ, արագութիւն ծառայութեանց, և ուշադրութիւն ի պատրաստութեան դեղապրոց։

Մեծաքանակ փաճառմանց համար, Պ. Վ. Ծաննի՝ Պահճէ գափու ճէլալ պէյ խանն ունեցած դեղագրէից մշերանոցը պահած է, ուր դաւառաց համար յանձնարարութիւնք կ'ընդունուին։

Բերայի մեծ փողոցին մէջ 1857ին ի վեր հիմնեալ դեղարանը՝ Պ. Վ. Ծաննիի որդւոյն վկայեալ քիմիագէտ Ժ. Ծաննիի անօրէնութեան ներքեւ է։

Տունն յԱղբիանուպոլիս, գործարան ի Բէռա։ Գինք խիստ չափաւոր։

—

ԿԱՐԵՒՈՐ ԱԶԳ

Սարաֆեան և ընկերութեան գործակալութիւնը պատիւ ունի արդոյ հասարակութեան ծանուցանել հետեւեալները։

1. Կալուած այսինքն տուն, խանութ, պանդոկ, ագարակ, պարտէզ և հող ունեցող և զանոնք կամ վաճառել և կամ վարձու տալ սիրող անձանց անուանց արձանագրութեան համար տումար մը բացուած է, որպէս զի իւրաքանչիւրին պատշաճեալ գործերն դիւրութեամբ ի գործ դրուին։

2. Ընկերութեանս գործակալութիւնը համբաւաւոր սեղանաւորաց հետ յարաբերութեան մտնելով թէ կալաթայի և թէ Պոլսոյ կողմերը գտնուող և իրեն հաճոյ երեւցող քարուկիր տուն կամ խանութ, գոհարեղէն, ոսկեղէն և արծաթեղէն ինչք ու վաճառք գրաւիդնելով, գրամական փոխառութիւն ընել ուզող անձանց չափաւոր տոկոսով և գրաւին բնական արժէքէն 30 0/0 զեղջմամբ հաշիւի մտնելու պայմանաւ գրամն պիտի կարենայ գտնել։

3. Ընկերութեանս գործակալութիւնը ամեն տեսակ վաճառք կամ կարասիք վաճառելու և գնելու և դիւրագնի ապահովութեան գընել տալու փափաքող անձանց դիւրութիւն մը ընծայած ըլլալու բաղձանքով սոյն պաշտօնը ստանձնած ըլլալով, վերջապէս թէ դրամատէրերու, թէ դրամի պէտք ունեցողներու և թէ վերոյիշեալ ընկերութեան անձամբ կամ գրով դիմելու ատեններն յոյժ գոհ ըլլալնին կը յայտարարէ։

Կալաթա խավեար խան թիւ 67

—

ՇԻՐՔԷԹԻ ԽԱՅՐԻԷԻ
ՇՈԳԵՆԱՒՆԵՐՈՒՆ ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԺԱՄԵՐԸ

1880 ՕԳՈՍՏՈՍ 1 ՈՒՐԲԱԹ ՕՐԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

ՄԻՆՉԵՒ ՕԳՈՍՏՈՍ 31

ԲՈՍՓՈՐԻՆ ԻԶՆՈՒ. ՇՈԳԵՆԱՒՆԵՐԸ

Ժամ		Երթեւեկ	Թիւ
11	15	Եկնիմահալէն Մէզարպուրնու. Պէյիքտէրէ Թարապիա Եկնիքէյ Ամէնեա. Պոյանքքէյ. Բուտիլի Հիսար. Պէշիք. (Արնաւուտ գիւղի շոգենաւին հետ պիտի հաղորդակցի.)	31
11	45	Ր Ա Գավագէն Եկնիմահալէ. Մէզարպուրնու. Պէյիքտէրէ. Թարապիա. Եկնիքէյ. Էմիրկէն Պոյանք. Ր. Հիսար. Պէշիք.	28
1	15	Եկնիմահալէն Մէզարպ. Պէյիքտէրէ. Թարապիա, Եկնիքէյ. Էմիրկէն. Ր Հիսար. (Ուրբաթ օրերը Պէշիք).	33
2	15	Եկնիմահալէն Մէզարպուրնու. Պէյիքտէրէ. Թարապիա. Եկնիքէյ Ամէնեա. Էմիրկէն, Պոյանքքէյ. Ր. Հիսար, Պէշիք.	18
3		Ա. Գավաք, Եկնիմահալէ Մէզարպ. Պէյիքտէրէ. Թարապիա. Եկնիք. Էմիրկէն. Պոյանքքէյ. Ր. Հիսար, Պէշիք. Արնաւուտքէյ. Գուբուչէմ. Օրթաքէյ. Պէշիկթաշ.	34
4	15	Եկնիմահ. Մէզարպ. Պէյիքտ. Թարապ. Եկնիք. Ամէնեա. Միրկէն. Պոյանք, Ր. Հիսար Պէշիք. Արնաւուտք. Գուբուչ. Օրթաքէյ. Պէշիկթաշ.	28
5	30	Եկնիմահալէն Մէզարպուրնու. Պէյիքտէրէ. Թարապիա. Եկնիքէ. Ամէնեա. Էմիրկէն. Պոյան, Ր Հիսար Պէշիք, Արնաւուտքէյ. Գուբուչէմ. Օրթաքէյ. Պէշիկթաշ. (Ուրբաթ օրերը Սիրքէճի չը հանդիպիր).	33
6	15	Եկնիմահալէ. Պէյիք. Թարապ Պէյքօղ Եկնիք. Միրկիւն. Գանլըճա. Ր. Ա. Հիսար. Գանտիլլի. Արնաւուտքէյ. Զէնկէլքէյ. Պէյքրպէյի. Օրթաքէյ. Գուզկունճուք. Պէշիկթաշ. Լուսկիւտար։	4
8		Ա. և Ր. Գավաք. Եկնիմահալէ. Մէզարպուրնու. Պէյիքտէրէ Թարապիա. Պէյքօղ. Եկնիքէյ. Էմիրկէն. Պոյանքքէյ. Ր. Հիսար, Պէշիք. Ամնաւուտքէյ. Գուբուչէմ. Օրթաքէյ. Պէշիկթաշ. (Ուրբաթ օրերը Ամնեա)	20
10		Մէզարպուրնուէն Պէյիքտէրէ. Թարապիա. Եկնիքէյ, Էմիրկէն, Ր. Հիսար, Արնաւուտքէյ. Օրթաքէյ, Պէշիկթաշ	22
		Ասիական եղեր	
11	30	Արնաւուտքէյ. Գուբուչէմ. Օրթաքէյ. Պէշիկթաշ	23
12		Արնաւուտքէյ, Գուբուչէմ. Օրթաքէյ. Պէշիկթաշ. Գալաթա	25
12	30	Պէշիք. Արնաւուտքէյ. Գուբուչէմ Օրթաքէյ. Պէշիկթաշ. Գալաթա	22
1	45	Արնաւուտքէյ. Գուբուչէմ. Օրթաքէյ. Պէշիկթաշ. (Բացի Ուրբաթէ).	2
2		Արնաւուտքէյ. Գուբուչէմ. Օրթաքէյ. Պէշիկթաշ Գալաթա (Ուրբաթ օրերը ժամը 1 30 ին կելնէ).	23
2	45	Արնաւուտքէյ. Գուբուչէմ. Օրթաքէյ, Գուզկն, Պէշիքթաշ	25
3	30	Արնաւուտք. Գուբուչ. Օրթաք. Պէշիքթաշ Գալաթա	22
8	15	Արնաւուտպիւղէն ուղղակի կամուրջ։	23
10	45	Արնաւուտք. ուղղակի կամուրջ։	25
		Ասիական եղեր	
11	15	Պէյքօղ, Բաշապահչէ. Բիֆթիք փաշա մահալէսի. Գանլըճա, Ա. Հիսար, Գանտիլլի. Վանիքէյ. Զէնկէլքէյ, Պէյքրպէյի. Գուզկունճուք։	19
11	15	Արնաւուտքէյ. Վանրքէյ. Զէնկէլքէյ. Պէյքրպէյ. Գուզկունճուք։	4
		Գալաթա։	
12		Պէյիքտէրէ. Պէյքօղ Բաշապահչէ. Գանլըճա. Ա. Հիսար, Գանտիլի. Վանիքէյ. Զէնկէլքէյ. Պէյքրպէյի. Գուզկունճուք Գալաթա։ (Ուրբաթ օրերը ժամ 12 45ին).	17
2		Պէյիքտէրէ. Թարապեա. Պէյքօղ Բաշապահչէ. Ր. Բ. մահալէսի Գանլըճա. Ա. Հիսար, Գանտիլլի, Վանրքէյ. Զէնկէլքէյ. Պէյքրպէյի. Գուզկունճուք. Պէշիք. (Բացի Ուրբաթէ)։	20
4	30	Պէյքօղ, Բաշապահչէ. Ր. Բաշա մահալէսի Գանլըճա, Ա. Հիսար Գանտիլլի. Վանիքէյ. Զէնկէլքէյ. Պէյքրպէյ. Գուզկունճք. Սիրքէճի (Ուրբաթ օրերը Սիրքէճի չհանդիպիր)։	17
8	45	Պէյիքտէրէ Պէյքօղ. Բաշապահչէ. Գանլըճա. Ա. Հիսար Գանտիլլի. Վանիքէյ. Զէնկէլքէյ Պէյքրպէյ. Գուզկունճուք. Խուկիւտար (Ուրբաթ օրերը Բիֆթիք փաշա մահալէսի)։	19
9	15	Վանիքէյէն ուղղակի կամուրջ։	2
10	50	Գուզկունճուքէն ուղղակի կամուրջ։ (Բացի Ուրբաթէ)։	23
		ԿԱՄՈՒՐՋԷՆ ԵԼՆՈՂ. ՇՈԳԵՆԱՒՆԵՐԸ	
Ժամ		Երթեւեկ	Թիւ
12	45	Գալաթա. Խուկիւտար Պէշիկթաշ. Գուզկունճուք. Օրթաք Պէյր. Զէնկ. Արնվ. Գանա. Ա. և Ր. Հիսար, Գանը Էմիրկէն, Եկնիք Պէյքօղ Թարապ. Պէյիք. Եկնիմահ։	4
1	15	Պէշիք. Օրթաք. Արնավ. Ր. Հիսար. Պոյանք. Եկ. Նիք, Թարապ, Պէյիք, Մէզարպ, Ր. Անատոլու Քավաղ։	34
2	15	Պէշիկ. Օրթաք. Արնվ. Պէպէք. Ր. Հիսար, Գանլմ, Միրկէօն, Եկնիք Թարա. Պէյիք. Մէզր. Եկնիմ.	28
3	15	Պէշիկ. Օրթաք. Գուբչէ. Արնավ. Պէպէք Ր. Հիսար, Էմիրկ. Ամէնեա. Եկնիք. Թարապ. Պէյիք. Մէզարպ. Եկնիմահալ։	33
5		Գալաթաչ. Պէշիկ. Օրթաք. Գուբուչէմ. Արնավ. Պէպէք. Ր. Հիսար, Պոյան. Էմիրկէն. Եկնիք. Պէյքօղ, Թար. Պէյիք. Մէզարպուրնու. Եկնիմահալ. Գալաղլար։	22
6	30	Խուկ. Պէշիկթաշ. Գուզկունճուք. Օրթաքէյ. Պէյքրպէյի. Զէնկէլքէյ Արնաւուտքէյ Գանա. Ր. Հիսար. Գանլըճա. Էմիրկէն. Եկնիք, Թարապեա. Պէյիք.	19
8		Արնաւուտք. Պէպէք. Ր. Հիսար Միրկիւն. Եկնիք. Թարապեա. Պէյիքտէրէ Մէզարպուրնու։	22
9	15	Պէշիքթաշ. Օրթաք. Գուբուչ. Արնավ. Պէպէք. Ր. Հիսար Պօեանքքէ. Ամնեա. Եկնիք. Թարապ. Պէյիք. Մէզար. Եկնիմահալէ։ (բացի ուրբաթէ)։	28
10		Ր. Հիսար, Պոյանքքէյ. Եկնիք. Թար. Պէյիք. Մէզարպ. Եկնիմահալէ. (Ուրբաթ օրերը Պէպէք)։	33
10	30	Օրթաք. Արնավ. Պէպէք, Ր. Հիսար, Պոյանքքէյ. Էմիրկ Ամէն. Եկնիք. Թարապ. Պէյիքա. Մէզարպ. Եկնիմ. (Ուրբաթ օրերը Պէշիկ. հանդիպելով)։	18
11	10	Պէպէք Ր. Հիսար, Պոյան. Միրկիւն, Ամէն. Եկնիք. Թարպ. Պէյիք. Մէզար. Եկնիմահ։	20
		Ասիական եղեր	
12	30	Պէշիքթաշ, Օրթաքէյ. Արնաւուտք։	23
1	45	» »	25
2	30	Պէշիկթաշ. Օրթաքէյ. Արնավ.	2
7	30	Պէշիք. Օրթաք. Գուբուչ. Արնավ.	23
10		Պէշիկթաշ, Օրթաք. Գուբուչ. Արնավ.	25
11	5	Գալաթա, Պէշիկ, Օրթաք, Գուբուչ. Արնաւուտ.	2
11	20	Պէշիկթաշ. Օրթաք. Գուբուչ. Արնաւուտ. (Բացի Ուրբաթէ)։	23
11	40	Պէշիքթ. Օրթաք. Գուբչ. Արնվ. Պէպէք։	22
12		Պէշիք. Օրթաք. Գուբուչ. Արնավ.	4
		Ասիական եղեր	
2		Խուկիւտար Գուզկ. Պէյր. Զէնկ. Վանիք. Գանա. Ա. Հիսար Գանլ. Բիֆթիք բաշա մահալէսի Բաշապ. Պէյքօղ.	17
8	30	Գուզկունճուք. Պէյրպրպէյ. Զէնկ. Վանրքէյ։	2
9	30	Գալաթ. Գուզկ, Պէյր Զէնկ. Վանիք. Գանտիլլի Ա. Հիս, Գանլ. Բաշ. Պէյքօղ, Մէզարպ. Ր. Ա. Գավաք։	17
10	30	Գալաթաչ(Պէշիք. Գուզկ. (բացի ուրբաթէ)։	23
10	30	Պէյր. Զէնկ. Վանիք. Գանտիլ. Ա. Հիսար, Գանլմ. Զուպուդ, Բաշապ. Պէյքօղ Թրպ, Պէյիք։ (Ուրբաթ օրերը Գուզկ.)։	34
11		Պէշիք. Գուզկ. Պէյրպրպ. Զէնկ. Վանիք. Գանա. Ա. Հիսար, Գանլ. Բաշապ. Պէյքօղ։	19
11	40	Գալաթ. Գուզկ. Պէյր. Զէնկ. Վանիք. Արնավուտք։	25

ՁԵՐՄԻ ԴԵՂ.

Տարիներ Այերի ջերմի դեղը ամեն որ և իցէ տեսակ ջերմ խանգն կը բժշկէ. «կայ դեղ մը որ ասոր չափ օգտակար ըլլայ ջերմի, ջերմ բռնողները պաբապ տեղը կը տանիմ։ քանի որ աս դեղը կայ, պէտք է որ անմիջապէս անկէ գործածեն։ Արդէն Պոլսոյ և դաւառաց մէջ ճանչցուած է աս դեղը ու անով բժշկուողները դիտեն անոր յարգը։ Դոխ ուրիշ տարամի չափ հինգ եռալէ խմելու է իրրև մաքրողական դեղ ու եռաքը աս ջերմի դեղէն (ջերմը չբռնած) օրը չորս անգամ մէյմէկ անուշի գրգռալ ու ջրի հետ խառնելով խմելու է, անմիջապէս կանգնի։ Տղայոց աւելի քիչ տալու է. կը ծախուի՝ Կ. Պոլիս Դալաթիա Մինասեան և ընկերաց Ամերիկայի մաղազան։

—

ՍՈՒԹԻՆԿ ՇԻՐՈՔ

Յայտնի է որ երախայք ծնանելէն մինչ երեք տարեկան հասակը գրեթէ չարունակ փորի ցաւ. փորհարութիւն, ստամոքսի անհանգստութիւն, անքուն մնալ, ջղային գրգռութիւն և այլն կուգեն, մանաւանդ ակռա հանելու միջոցին, և այս նեղութիւններն ալ աւելի կըսաստկանան ատառուան տաք եղանակին։ Սութինկ Շիրոքը վերոյիշեալ գժտարութեանց ամենուն ալ առաջքը կառնէ ու կը բժշկէ, որով երախան կը հանգչի ու կը գոհանայ յուրախութիւն մեծ իւր ծընողաց։ Գործածողները շատ գոհ են։ Ուզողը կրնայ փորձել. դինն արժան է։ Նորածին երախայից կաթիլով կը տրուի, վեց ամիսէն վեր եղողին օրը երեք անուշի գրգռալ։ կը ծախուի Կ. Պոլիս Դալաթիա Մինասեան և ընկերաց Ամերիկայի մաղազան։

—

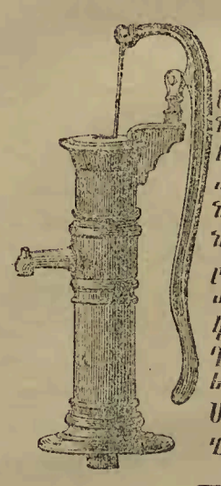

ՋՐՀԱՆ

Ամերիկայի Ջրհանները մեծ և փոքր, երկան թէ հաստատուն խողովակներով թէ ջրշեղջներու և թէ խողովակունկ հորերու համար ժամն դիներով կը ծախուի, Կ. Պոլիս Դալաթիա Մինասեան և ընկերաց Ամերիկայի մաղազան։

—

ԿԱՐԻ ԴՈՐԾԻՔ

Փոքր «Վանձէր» կոչուած ձեռքով դարձող ու անքակ կար կարող գործիքը ամեն տեսակ կար մեծ դիւրութեամբ կը կարէ ու գինն ամժան է, երաշխաւորութեամբ կը տրուի, ուրուածները կը չակուի կարելու չդիացողին դաս կը տրուի. կը ծախուի Կ. Պոլիս Դալաթիա Մինասեան և ընկերաց Ամերիկայի մաղազան։

—

ԱՐԳՈՒԿ

Այս ձև իւթիներուն ամենէն աղէկ տեսակը որուն մէջ կրակը չը մարիր և աղէկ կը գործէ, կը ծախուի Կ. Պոլիս Դալաթիա Մինասեան և ընկերաց Ամերիկայի մաղազան։

—

ԱՅԵՐԻ ՎԻԿՕՐ

Ով որ իր մաղերուն թափիլը չուզեր, «Այերի Վիկօր» կոչուած մաղի անուշահոտ ջուրէն գործածելու է. ուրիշ ամեն տեսակ մաղի ջուրերը կամ իւղերը՝ որ մաղ չի-թափելու համար կը ծախուին, բոլորին ալ անօգուտ են. իսկ Վիկօրի օգուտը միլիոնաւոր փորձերով ապացուցած է, և Պոլսոյ ու դաւառաց մէջ օր օրի գործածողներուն թիւը կաւելնայ։ Անոնք որ իրենց մաղերուն գեղեցկութիւնը՝ կորսնցնելու վրայ են, շուտով գործածեն այս ջուրէն որ ի վերջոյ չզղջան։ Թափելու վրայ եղող մաղերը կը հաստատէ ու կամրապնդէ, թափածներուն տեղը մաղ կը բուսցնէ երբոր մաղերուն արմատը վնասուած չէ, ու ճերմկած մաղերը անպատճառ իր նախկին բնական գոյնին կը բերէ, գործածելուն կերպը շիշերուն հետն է. կը ծախուի Կ. Պոլիս Դալաթիա Մինասեան և ընկերաց Ամերիկայի մաղազան։

—

ՕՃԱՌ

Անուշահոտ օճառ, մարթը կը կակուղցնէ ու լեզի ջուրով ալ կը վրը փրրի, տեսակը խիստ ազնիւ ու գի նը շատ ամժան է. կը ծախուի Կ. Պոլիս Դալաթիա Մինասեան և ընկերաց Ամերիկայի դաղ մասն։

—

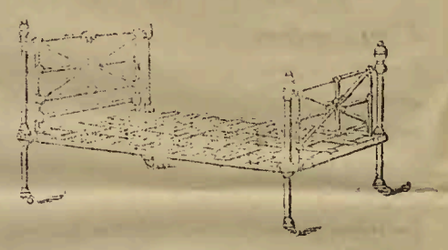

ԱՆԿՈՂՆԱԲԱՆ ԿԱՄ ՄԱՀՃԱԿԱԼ.

Ազնիւ և հասարակ քարեօթաներ երկաթէ փարդրէ, ամժան գիներով կը ծախուի, Կ. Պոլիս Դալաթիա Մինասեան և ընկերաց Ամերիկայի մաղազան։

—

Լրագիրս ամեն օր կը հրատարակուի՝ բաց 'ի կիրակի և տօն օրերէ։

Բաժանորդագրութեան տեղն Դալաթիա Սանտըգիրլար Ճատտէսի թիւ 198, Նորօ խան Մասիսի խմբագրատունը։ Իսկ դաւառաց մէջ հետեւեալ հողարարաց գրասենեակները.

ԿԱՐԻՆ. Յ. Հանէս էֆ. Տ. Մելքիսեդեկեան.
ԵՐԶՆԿԱ. Յ. Շաւարշ էֆ.
ՍԵԲԱՍՏԻԱ. Նազարէթ էֆ. Յ. Խաթմանոլեանց.
ՍԱՄՍՈՒՆ. Եղուարդ էֆ. Մուրատեան.
ԿԻՐԱՍՈՒՆ. Գ. էֆ. Խ Մարմանեան.
ՌՈՏՈՍԹՈ. Արժ. Տ. Արիստակէս աւագ քահանայ Ֆէլսպեան.
ԶՄԻՒՌՆԻԱ. Աբրահամ էֆ. Պէրզամպեան.
ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ. Խոսրով էֆ. Էսկիճեան.
ՏՐԱՊԻԶՈՆ. Ս. Էմմանուէլեան էֆ
ԵՒԴՈԿԻԱ.
ԲԱԲԵՐԴ և ՏԷՐՍԻՄ. Կիրակոս էֆ. Ս. Ղազանճեան.
ՄՈՒՇ. Յակոբ՝ էֆ. Ծերունեան.
ՎԱՆ.
ԲԵՐԻԱ. Սեղրակ » Խարամեան.
ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ. Թովմաս էֆ Թաշճեան.
ԵՒԵՍԻԱ. Դէսրգ էֆ. Ոսկերչեան.
ՖՕՔՇԱՆ. Ֆէրհատ » Ս. Ֆէրհատեան.
ՏՓԽԻՍ. Պ. Նիկողայոս Տ. Ղանդեան.
ԿԱԼԿԱԹԱ. Պետրոս էֆ. Հէքիմեան.

—

ԽՄԲԱԳԻՐ—ՏՆՕՐԷՆ
Կ. Ս. ԻՒԹԻՃԵԱՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՍ ԼՐԱԳՐՈՅ
Դ.Ա.Լ.ԱԹԱ. ՆՈՐՕ ԽԱՆ